

УДК 378.14:372.857

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-214-74-78

ПЛЮЩ Валентина Миколаївна –

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри природничих наук і методик їхнього навчання

Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8099-1566>

e-mail: valentyanapl@ukr.net

ЦІПЕРКО Тетяна Вячеславівна –

методист науково-методичної лабораторії природничо-математичних та інформатично-технологічних дисциплін комунального

закладу «Кіровоградський інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-7934-4135>

e-mail: tatyana_ciperko@ukr.net

МЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХІМІЇ НА ОСНОВІ СИНЕРГЕТИЧНОГО ПІДХОДУ

У статті актуалізується проблема методичної підготовки майбутніх учителів хімії на основі синергетичного підходу як одного зі шляхів підвищення якості освіти. Авторами визначено методичну підготовку майбутнього вчителя як складну, відкриту нелінійну систему, що має певну мету, багатокomпонентну структуру, характеризується невизначеністю та здатністю до самоврядування та самоорганізації. На основі аналізу науково-педагогічної та методичної літератури виявлено, що відповідно до синергетичного підходу у педагогіці системами, що здатні до самоорганізації, є студент, викладач, їх взаємозв'язок тощо; а головними структурними елементами навчання є зміст навчання та діяльність (взаємодія, співпраця) викладачів і студентів. Визначено напрямки удосконалення методичної підготовки майбутніх учителів хімії на основі синергетичного підходу самоорганізації: оновлення змісту хімічної підготовки; відбір методичних прийомів та засобів, що враховують синергетичність процесу навчання хімії та нелінійність розвитку розумових процесів.

Самоорганізація знань можлива шляхом їх систематизації за допомогою процедури укрупнення, врахування внутрішньо-і міжпредметних зв'язків, синтезу, чіткої структурної організації понять, виявлення подібності і відмінності досліджуваних процесів. Включення синергетичних ідей до змісту хімічної підготовки студентів посилює діалектичність хімічної освіти, сприяючи посиленню методологічної рефлексії майбутнього вчителя. Синергетичний підхід до вивчення хімії передбачає не спрощення та схематизацію навчального матеріалу, але розглядає об'єкт вивчення хімії у максимальній повноті існуючих зв'язків та взаємозалежностей у складі відкритої системи. Таким чином, врахування синергетичного підходу під час організації освітнього процесу дозволяє не лише сформувати цілісний підхід до навчання, а надає можливість врахувати динаміку та механізми самоорганізації суб'єктів освітнього процесу, забезпечує формування цілісної, креативної особистості, соціально активних, творчих фахівців, здатних до самовдосконалення, до свободи вибору і свободи дій, до самовідповідальності.

Ключові слова: синергетичний підхід, самоорганізація, підготовка майбутніх учителів хімії.

PLIUSHCH Valentyna Mykolaivna –

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Natural Sciences and Methods of its Teaching Department of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8099-1566>

e-mail: valentyanapl@ukr.net

TSIPERKO Tetiana Vyacheslavivna –

Methodist scientific and methodological laboratory of natural, mathematical and informational and technological disciplines communal institution «Kirovohrad Regional

In-Service Teacher Training Institute named after Vasyl Sukhomlynskyi»

e-mail: tatyana_ciperko@ukr.net

EMPLOYING THE SYNERGISTIC APPROACH IN METHODOLOGICAL TRAINING OF FUTURE CHEMISTRY TEACHERS

The article addresses the issue of methodical training for future chemistry teachers through a synergistic approach, aiming to enhance education quality. The authors describe such training as a complex, open, non-linear system with a specific goal and a multi-component structure, characterized by uncertainty and the capacity for self-governance and self-organization. A detailed analysis of scientific-pedagogical and methodical literature reveals that, within a synergistic pedagogical framework, systems capable of self-organization include the student, the teacher and their interactions. The primary structural elements of learning are identified as its content and collaboration between teachers and students. The article also outlines strategies to improve methodical training of future chemistry teachers using the synergistic approach to self-organization, including updating the chemical training content and selecting methodical techniques and tools that reflect the synergistic nature of the chemistry learning process and the non-linearity of cognitive development.

The self-organization of knowledge is achievable by systematizing it through enlargement procedures, considering intra- and interdisciplinary connections, synthesis, clear structural organization of concepts, and identifying similarities and differences in the studied processes. Integrating synergetic ideas into the chemical training curriculum enhances the dialectical nature of chemical education and fosters the methodological reflection of future teachers. The synergetic approach to studying chemistry does not simplify or schematize the learning material but examines the object of study in the fullest possible context of existing connections and interdependencies within an open system. Thus, incorporating the synergetic approach in the educational process cultivates a holistic approach to learning, as well as considers the dynamics and mechanisms of self-organization among the actors in the educational process. This ensures the development of well-rounded and creative individuals, socially active and innovative professionals capable of self-improvement, exercising freedom of choice and action, and assuming self-responsibility.

Key words: synergetic approach, self-organization, chemistry teacher training.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Соціально-економічні, науково-технічні перетворення та концептуальні зміни у структурі й змісті науки, стрімке збільшення об'єму інформації зумовили необхідність модернізації освіти взагалі та педагогічної зокрема. Структурні зміни в освітній сфері, швидке оновлення професійних знань, постійна зміна та уточнення вже сформованих знань, доповнення та поглиблення базових хімічних знань професійно-методичними, викликають необхідність підготовки вчителя хімії до функціонування в умовах невизначеності та постійної зміни підходів. Окреслені проблеми актуалізують необхідність розвитку у майбутніх вчителів хімії здатності до самоорганізації, що вимагає врахування синергетичного підходу, орієнтованого на міждисциплінарний синтез, інтеграцію знань та професійно-значущих умінь. Незважаючи на вже досить значний список праць, присвячених синергетиці та застосуванню її ідей у різних сферах людської діяльності, методологічний та філософський вимір синергетики досліджено не повною мірою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему методичної підготовки майбутніх учителів досліджували К. Авраменко, І. Беленок, Б. Бондаренко, Т. Буяло, Н. Грицай, О. Мітіна, Л. Міронець, Н. Міщук, І. Мороза, В. Моторіна, М. Криловець, Я. Левченко, Л. Орлова, С. Скворцова, А. Степанюк, К. Ткаченко та інші.

Синергетичний підхід до розуміння закономірностей, що діють у природі, пов'язаний з іменами Дж. Ніколіса, І. Стенгерса, Г. Хакена, І. Пригожина тощо. Процеси самоорганізації систем різної природи досліджувались такими вченими, як Л. Антіпенко, С. Нікольський, Ю. Плюскін, С. Ситько, Л. Соловей тощо. Синергетичні методи й підходи до розв'язання проблем еволюції в соціальних системах розглядалися К. Бейлі, М. Моїсеєвою, Дж. Скоттом, О. Субетто, Ю. Яковцем. Розвиток освіти з позицій синергетики інтерпретують такі вчені, як В. Буданов, Н. Булгакова, В. Вандишев, В. Ігнатова, С. Кульневич, В. Кушнір, В. Лутай, А. Назаретян, М. Ожеван, В. Редюхін, В. Цикін, О. Чалий, С. Шевельов та інші.

Мета статті – обґрунтування особливостей методичної підготовки майбутніх учителів хімії на основі концептуальних положень синергетичного підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Синергетика – один із наукових напрямів, який може вважатися провідною галуззю міждисциплінарних досліджень, що поширюються на всі сфери суспільного буття. Сучасні наукові

дослідження засвідчують, що синергетична парадигма сприяє глибокому пізнанню таких складних нелінійних відкритих систем, як суспільство та різних його підсистем, зокрема освіти й навчання. Наприклад, О. Чалий розглядає синергетичний підхід як необхідну складову інноваційний процесів у освіті [3]; В. Ігнатова виділяє найважливіші складові синергетичних ідей, що можуть бути впроваджені в освітню галузь [3]; С. Кульневич розкриває особливості синергетичної концепції самоорганізуючого виховання [1].

Принципи синергетичного підходу започаткували нову системно-синергетичну концепцію педагогіки, вихідними положеннями якої є такі: сутність усіх педагогічних явищ і процесів становить системний синергетичний підхід; кожна педагогічна система розглядається і розуміється як синергетична цілісність; джерелами і рушійними силами розвитку педагогічних систем є не суперечності, не боротьба, не заперечення, а синергетизм цих систем та їх взаємодія, як внутрішня, так і зовнішня; педагогічні системи, по суті, є антропологічними, оскільки мають об'єктивне призначення – забезпечити формування людини як особистості й оволодіння нею системною культурою людинознавства, виробленою попередніми поколіннями, що дає їй життєві сенси і цілі, орієнтири в її розвитку; особистість у педагогічному процесі розглядається як синергетична система, що саморозвивається [3].

Методологія синергетики принципово змінює погляди на освітній процес. Відповідно до синергетичного підходу у педагогіці системами, що здатні до самоорганізації, є студент, викладач, їх взаємозв'язок тощо. Враховуючи це ми розуміємо навчання як процес співпраці та взаємодії викладачів і студентів, спрямований на засвоєння визначеної системи знань, умінь та навичок, формування необхідних компетенцій. Інші елементи навчання (засоби, методи, форми тощо) виникають у результаті взаємодії головних компонентів, і тому є «дидактичною надбудовою» [3]. Отже, з позиції синергетичного підходу головними структурними елементами (системами) навчання є зміст навчання та діяльність (взаємодія, співпраця) викладачів і студентів.

Хімія, як одних з фундаментальних наук про природу, відіграє важливу роль у формуванні сучасної наукової картини світу. Саме хімічні об'єкти були базовими для розвитку концепції самоорганізації та становлення синергетики. Методологічна інтерпретація ідеї самоорганізації стосовно методичної підготовки вчителя хімії пов'язана з необхідністю міждисциплінарного синтезу результатів досліджень у галузі філософії,

хімічної науки, загальної теорії систем, педагогічної синергетики та методики навчання хімії.

Системність знань майбутнього вчителя хімії передбачає цілісне бачення хімії у складі наукової картини світу, виділення основних компонентів хімічних знань у їх взаємозв'язку та взаємозумовленості.

В науково-педагогічній та методичній літературі поняття «методична підготовка» є багатоаспектним і розглядається деяким науковцями як:

- цілеспрямоване формування у студентів методичних компетентностей у контексті розв'язання методичних задач зі шкільного курсу [1];

- процес і результат оволодіння студентами основами методичної діяльності вчителя [2];

- система, що включає цілі, зміст, методи, засоби і форми організації навчання студентів [2].

Методичну підготовку майбутнього вчителя хімії, відповідно до синергетичного підходу, ми розуміємо як складну, відкриту, нелінійну систему, що розвивається, має певну мету, багатокомпонентну структуру, здатність до самоврядування та самоорганізації. Відкритість системи методичної підготовки забезпечується взаємообміном змістом та методами у навчанні; складність і нелінійність розвитку проявляються у багатокомпонентності та різномірності складових методичної підготовки, у багатоваріантності шляхів подальшого розвитку системи. У сучасній системі методичної підготовки майбутніх учителів хімії можна визначити наступні напрямки: інтеграція та диференціація змісту та методів навчання хімії, різномірність навчання хімії; варіативність хімічної освіти, фундаменталізація, предметцентрованість, регіоналізація змісту; технологізація та особистісно-орієнтована спрямованість процесу навчання хімії; інструментальна та культурологічна, гуманітарна спрямованість формування хімічних знань тощо.

Метою професійно-методичної підготовки вчителя є досягнення компетентності у предметній сфері базової науки, що створює основу самостійного вирішення професійних проблем вчителем хімії за умов сучасної школи. Однією з важливих змістовних засад професіоналізму майбутнього вчителя хімії є впорядкування та систематизація базових хімічних знань у процесі фундаментальної та методичної підготовки.

Самоорганізація знань у становленні будь-якого фахівця є результатом досягнень студентом певної якості знань та обумовлена впливом міждисциплінарного синтезу наук, що вивчаються.

Синергетичні ідеї на рівні методики предметного навчання використовуються при оновленні змісту хімічної підготовки майбутніх учителів з метою забезпечення фундаментальності формування знань студентів для досягнення розуміння ними методології хімії та розвитку на цій основі рефлексії до майбутньої професійної діяльності.

Процеси самоорганізації знань та способів діяльності під час методичної підготовки майбутніх

учителів хімії відображають складну природу основних її складових та суб'єктів цієї підготовки: інформаційну природу змісту формованих знань, діяльнісний характер процесу формування знань та професійно-значимих умінь, психолого-дидактичні основи засвоєння знань, що враховують особливості перебігу розумових процесів тощо.

Курс хімії покликаний сформуванню основну систему ідей і концепцій сучасної хімії, до яких належать ідеї синергетичної концепції самоорганізації:

- множинності проявів властивостей речовин у хімічних системах, нелінійності процесу перебігу більшості хімічних реакцій і нестабільності структур, що утворюються при цьому;

- самоформування нових структур за рахунок когерентної взаємодії безлічі компонентів хімічної системи та використання її внутрішніх ресурсів;

- взаємозв'язку речовин та процесів живої та неживої природи, ідеї глобального еволюціонізму.

В умовах варіативної хімічної освіти наукова компетентність вчителя хімії стає визначальною. Випускник вузу має працювати у класах різного рівня та профілю. Це вимагає від нього такого ступеня оволодіння хімічними знаннями, що дозволить розмежовувати межі спрощення чи ускладнення навчального матеріалу для класів загального та поглибленого вивчення хімії. Важливою умовою досягнення функціональності хімічних знань у практиці предметного навчання є високий рівень оволодіння змістом хімічної освіти, розуміння специфіки його змісту та структури, адекватному сучасному етапу розвитку наукових знань. Тому його компетентність проявляється в готовності здійснювати навчання хімії в школі, в успішності вирішення проблем, що виникають, з різних аспектів відповідної предметної галузі та рівнів предметного навчання.

Так, однією з умов самоорганізації знань є їх систематизація за допомогою процедури укрупнення. Найбільш оптимальною формою такої організації навчального процесу під час методичної підготовки майбутніх учителів хімії є модульна система вивчення хімії та технологія укрупнення дидактичних одиниць засвоєння.

Системність знань та вмінь майбутнього вчителя є інтегральним показником, який не тільки відображає характеристики знань (повнота, усвідомленість, міцність, дієвість), а й відображає єдність та взаємозв'язок пізнавальної та практичної діяльності студентів. Умовою та основним показником рівня організації знань, їх системності є їх доступність і готовність до застосування.

Важливе значення для укрупнення одиниць засвоєння мають внутрішньо- і міжпредметні зв'язки, категоріальний синтез, чітка структурна організація понять. Технологія укрупнення дидактичних одиниць передбачає вивчення споріднених тем, зближення у часі вивчення взаємопов'язаних понять, подання навчального матеріалу великими блоками. Цей підхід забезпечує впорядкування інформації, що розуміння учнями загальної картини знань у їх взаємозв'язку та

ієрархії. Засобом його реалізації є складання блоку змісту з урахуванням його чотирьох компонентної структури (знання, уміння, досвід творчої діяльності, ціннісні відносини). Центральним ядром блоку є теоретичні системи понять та встановлення між ними зв'язків.

У великому блоці як інформаційному конструкті реалізується одночасно дві функції: узагальнення (встановлення подібності) і протиставлення (встановлення відмінностей). Процес його побудови супроводжується одночасною диференціацією та узагальненням знань. Об'єднання знань у великі блоки змісту потребує виділення дидактичних одиниць предметного навчання, системного розгляду всього навчального матеріалу, відповідного їм генетичних споріднених знань, забезпечує взаємозв'язок.

У навчанні хімії експериментально підтверджено продуктивність одночасного вивчення знань за рахунок пошуку спільного та відмінностей, а засвоєння укрупненої інформації є умовою цілісного сприйняття теми. Подібність та відмінності досліджуваних процесів і є основою об'єднання знань у межах одного уроку, однієї теми. Сутність хімічного явища демонструється з допомогою хімічних рівнянь (молекулярних, скорочених іонних, електронних). При структуруванні навчального матеріалу дидактично доцільно протилежні процеси, явищ розглядати одночасно, у порівнянні та протиставленні. Так, за допомогою порівняння можна пов'язати новий навчальний матеріал із тим, що вже вивчено. Порівняння може бути вихідним пунктом під час постановки нових питань, сприяє закріпленню навчального матеріалу.

Протиставлення як крайній випадок порівняння використовують для диференціації знань. Подібно до того, як ціле не є сумою його частин, дидактична цінність протиставлення досліджуваних явищ полягає в новоутворенні знань.

Синергетичний підхід до вивчення хімії передбачає не спрощення та схематизацію навчального матеріалу, але розглядає об'єкт вивчення хімії у максимальній повноті існуючих зв'язків та взаємозалежностей у складі відкритої системи.

Майбутній вчитель хімії під час методичної підготовки реалізує різні види діяльності: пізнавальну, наукову, навчальну, операційно-експериментальну, комунікативну тощо. Ці види діяльності розвивають практичні вміння, посилюють інструментальність теоретичних знань та забезпечують їхнє функціонування, усувають формалізацію навчального процесу.

Переведення системи методичної підготовки майбутнього вчителя хімії в режим самоорганізації можливе при досягненні умов: забезпечення методичної підготовки атрибутивними характеристиками синергетичних систем, активністю та ініціативою суб'єктів підготовки, яка можлива за рахунок розвитку внутрішньої мотивації, а також використання діалогових форм організації освітнього процесу та методів проблемного навчання.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Таким чином, урахування синергетичного підходу під час організації освітнього процесу дозволяє не лише сформувати цілісний підхід до навчання, а надає можливість врахувати динаміку та механізми самоорганізації суб'єктів освітнього процесу, забезпечує формування цілісної, креативної, соціально активної, особистості, творчих фахівців, здатних до самовдосконалення, до свободи вибору і свободи дій, до самовідповідальності. Необхідно підкреслити, що основою реалізації синергетичного підходу до навчання є новий тип соціальних відносин між усіма учасниками освітнього процесу, який передбачає співробітництво, співтворчість, взаємну допомогу. Врахування положень синергетичного підходу до навчання студентів дозволяє підвищити результативність у підготовці майбутніх фахівців взагалі, та вчителів зокрема.

Усвідомлюючи багатогранність проблеми ми зосередили увагу тільки на деяких аспектах досліджуваної проблеми і зробили спробу концептуально визначити можливість впровадження основних ідей синергетичного підходу, які можуть бути використані при дослідженні побудови освітнього процесу підготовки майбутніх учителів хімії.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Грицай Н. Б. Теорія і практика методичної підготовки майбутніх учителів біології. Монографія / Н. Б.Грицай / Рівне: О. Зень, 2016. 440 с.
2. Упатова І. П. Методична підготовка майбутніх учителів у процесі навчання. *Наукові записки кафедри педагогіки*. Вип. 39. 2016. С. 191-197. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzpk_2016_39_32
3. Плющ В. М. Професійне самовдосконалення майбутніх учителів природничих дисциплін: теоретичні і методичні основи: Монографія Кропивницький: ТОВ "Поліграф-сервіс" Александрова М.В., 2019. 416 с

REFERENCES

1. Hrytsai, N. B. (2016). Teoriia i praktyka metodychnoi pidhotovky maibutnix uchyteliv biolohii: monohrafiia [Theory and practice of methodical training of future biology teachers]. Rivne: O. Zen. 440 s. [in Ukrainian]
2. Upatova, I. P. (2016). Metodychna pidhotovka maibutnix uchyteliv u protsesi navchannia [Methodical training of future teachers in the learning process]. *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky*. Vyp. 39. S. 191-197. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzpk_2016_39_32 [in Ukrainian]
3. Plushch, V. M. (2019) Profesiine samovdoskonalennia maibutnix uchyteliv pryrodnychukh dystsyplin: teoretychni i metodychni osnovy: Monohrafiia [Theoretical and Methodical Principles of Professional Development of Future Natural Science Teachers. – Qualified scientific work on the rights of manuscript]. Kropyvnytskyi: TOV "Polihraf-servis" Aleksandrova M.V. 416 s. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ПЛЮЩ Валентина Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор кафедри природничих наук і методик їхнього навчання Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка

Наукові інтереси: Теоретичні та методичні основи професійного самовдосконалення майбутніх учителів природничих дисциплін. Сучасні освітні технології.

ЦІПЕРКО Тетяна Вячеславівна – методист науково-методичної лабораторії природничо-математичних та інформаційно-технологічних дисциплін комунального закладу «Кіровоградський інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»

Наукові інтереси: технологічні аспекти фахової підготовки вчителів хімії, впровадження інноваційних технологій навчання в освітній процес.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

PLIUSHCH Valentyna Mykolaivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Natural Sciences and Methods of its Teaching Department of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: Theoretical and Methodical Principles of Professional Development of Future Natural Science Teachers. Modern educational technologies.

TSIPERKO Tetiana Vyacheslavivna – Methodist scientific and methodological laboratory of natural, mathematical and informational and technological disciplines communal institution «Kirovohrad Regional In-Service Teacher Training Institute named after Vasyl Sukhomlynskyi».

Scientific interests: Technological aspects of professional training of chemistry teacher, implementation of innovative learning technologies in the educational process.

Стаття надійшла до редакції 24.04.2024 р.

УДК 37.09

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-214-78-84

РАДУЛ Ольга Сергіївна –

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної та початкової освіти

Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0627-1541>

e-mail: olga.s.radul@gmail.com

ТКАЧЕНКО Ольга Михайлівна –

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної та початкової освіти

Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6413-4839>

e-mail: otkachenko23@ukr.net

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЗАСОБАМИ ПРИРОДИ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті висвітлено погляди В. О. Сухомлинського на естетичне виховання учнів засобами природи. У педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського естетичне виховання посідає вагоме місце. Доведено, що особливого значення естетичному вихованню педагог надавав у молодшому шкільному віці. Саме на цьому періоді життя естетичні почуття посідають своєрідне місце у духовному житті. Краса природи є першою і найдоступнішою людиною. Сприйнятливість до природи є особливістю дитячого віку. Природа є світом, що оточує людину в дитинстві, вона є наочним мірилом цінностей, джерелом багатства. Важливо вчасно допомогти дитині побачити світ навколо себе, переживши естетичні почуття. Виховання природою здійснювалось педагогом у «школі під голубим небом», яка відкривала перед дітьми вікно у світ завдяки урокам мислення, милування, дивування природними об'єктами і явищами, мандрівками у поле, на берег ставка, в сад, на високий курган, у ліс. Встановлено, що в естетичному вихованні важливо навчити вмінню правильно бачити й чути навколишній світ, що означає формувати смак до естетичного у природі та в житті загалом. Виходячи з того, що дитина за своєю природою є допитливим дослідником, відкривачем світу, педагог прагнув, щоб перед дітьми відкрився навколишній світ у живих фарбах, яскравих образах, трепетних звуках. Для осмислення молодшими школярами навколишнього потрібно багато часу й сил, а тому серед природи їм треба дати можливість послухати, подивитися, відчути. Показано, що педагог навчав дітей описувати кольори та відтінки образу, сприйнятого раніше лише за допомогою слуху. Краса навколишнього світу є джерелом натхнення для дітей. В. О. Сухомлинський навчав дітей у такій послідовності: спочатку побачити й відчути, потім назвати, передати словом, написати оповідання, віри чи казку. Естетична творча діяльність учнів Павлівської школи спрямовувалася на охорону природи, прикрашання землі власною працею, озеленення території школи, створення куточків краси, алей, квітників. Засобом залучення молодших школярів до неповторної краси рідного краю були свята, які організовувалися у школі та спрямовувалися на розвиток у дітей здатності дорожити живим і прекрасним.

Ключові слова: естетичне виховання, природа, В. О. Сухомлинський, учні, початкова школа.

RADUL Olga Serhiyivna –

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0627-1541>

e-mail: olga.s.radul@gmail.com

TKACHENKO Olga Mikhailivna –

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6413-4839>

e-mail: otkachenko23@ukr.net